

ВІДГУК
офіційного опонента

доктора юридичних наук, доцента КУРИЛЮКА Юрія Богдановича
на дисертацію **БЕЗГИНСЬКОГО** Богдана Георгійовича на тему:
«КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ
ЗБАГАЧЕННЯ В УКРАЇНІ»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

На підставі вивчення дисертації та публікацій Б.Г. Безгинського, слід зазначити таке.

Ступінь актуальності обраної теми. На сучасному етапі світовий розвиток характеризується умовами глобальної конкуренції, напруженості у різних галузях міждержавної та міжрегіональної взаємодії, суперництва ціннісних орієнтирів і моделей розвитку, нестійкості процесів економічного та політичного розвитку на глобальному й регіональному рівнях на фоні загального ускладнення міжнародних відносин і широкомасштабного військової агресії проти України. При цьому відбувається помітне зміщення загроз у внутрішню сферу України. За таких умов важливим є обрання напрямів щодо удосконалення кримінально-правових засад запобігання одному з найнебезпечніших корупційних проявів – незаконному збагаченню в Україні.

Проблематика корупції з часів її визнання вважається глобальною та такою, що викликає гарячі дискусії, які, загалом, спрямовані проти неї. Їй присвячено незліченну кількість наукових і публіцистичних праць, а певний масив політичних гасел пов'язані з протидією саме цьому явищу. Вона вважається особливо небезпечним протиправним проявом по відношенню до конституційних прав і свобод, держави, інтересів державної служби або служби в органах місцевого самоврядування, служби в комерційних та інших організаціях, проти власності, що проявляється у продажності посадових осіб, урядових і політичних діячів. Це систематичний підкуп хабарами,

відкоригований і налагоджений поколіннями механізм незаконної винагороди посадових осіб, що в корені підривають основи держави і права.

Безсумнівно, корупція становить одну з найдавніших і найбільш загрозливих патологій суспільного життя. Вона є тим негативним явищем, яке яскраво демонструє (з моральної точки зору) порушення норм порядності в суспільному житті, а також породжує переконання у безсиллі усієї спільноти проти усталеного корупційного устрою та підриває довіру до демократичної системи держави. Корупція загрожує правопорядку, правам людини та демократії, порушує базові засади суспільної моралі і справедливості, сповільнює розвиток України, загрожує її інституційній стабільності, демократичним і моральним засадам суспільства тощо.

Усеосяжність корупції, незалежно від державного устрою країни, в якій вона панує, проявляється у різних формах. Подібно як усі інші патологічні суспільні прояви вона змінює свою характеристику й обсяги по відношенню до змінюваної структури організації різного типу, яка найкращим чином сприяє її розвитку.

Завдяки існуванню безлічі наукових досліджень явищ корупції та розробкам теоретичних засад запобігання корупції, що опрацьовані як вітчизняними, так і зарубіжними вченими за останнє десятиріччя, а також діяльність держав на внутрішньополітичному та міжнародному рівнях щодо протидії корупції, стало можливим говорити про виникнення антикорупційної правової ідеології. В Україні політичний курс, спрямований на безкомпромісну боротьбу із корупцією в українському суспільстві та, насамперед, у державному управлінському апараті, був прийнятий вищим керівництвом держави відносно нещодавно.

Держава та її інституції постійно здійснюють заходи щодо удосконалення законодавства в антикорупційній сфері, у тому числі безліч разів змінювали вітчизняний закон про кримінальну відповідальність. Цим, можна так сказати, і скористався дисертант, побудувавши своє дослідження на цьому фоні постійного корегування законодавства та розкрив власний науково-

прикладний підхід до чергової нової редакції кримінально-правової заборони за незаконне збагачення, відповідальність за яку передбачена статтею 368-5 КК України. Автор не забуває та досить часто встигає наголошувати на сторінках своєї роботи про те, що на дисертаційному рівні наразі відсутні комплексні дослідження цієї кримінально-правової заборони.

Безумовно, питання корупції було, є і будуть актуальним, а особливо проблема кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, а відтак актуальною є обране здобувачем дисертаційне дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Робота, подана Б.Г. Безгинським для захисту, характеризується системним підходом до предмету дослідження. Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, нерозривно пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обрана структура певним чином відповідає цілям і задачам дослідження, дає змогу послідовно розглянути усі основні проблеми, визначені автором. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджуються також критичним аналізом наявних літературних джерел загальнотеоретичного, юридичного, методологічного спрямувань з проблем, пов'язаних з кримінальною відповідальністю за незаконне збагачення.

Список літератури містить 229 джерел, з них 25 іноземною мовою, посилання на які дало змогу більш глибоко розглянути досліджувану проблематику. Емпірична база дослідження також ґрунтується на статистичних результатах діяльності Офісу Генерального прокурора (*хоча дисертант називає цю інституцію Генеральною прокуратурою України*), НАБУ, НАЗК, САП, а, перш за все, на результатах опитування 250 респондентів, з яких 83% – практичні працівники правоохоронної сфери.

Свої судження дисертант подекуди підкріплює результатами проведеного анкетування, що дає підстави визнати їх репрезентативними.

Високий ступінь вірогідності й наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено використанням відповідних наукових методів. Цінність творчого пошуку дисертанта полягає, зокрема, у тому, що дисертаційна робота виконана на підставі аналізу наукових праць фахівців у галузі кримінального права, кримінології, загальної теорії та історії держави і права, міжнародного права, податкового й фінансового права, а також напрацювань у досліджуваній сфері в зарубіжних країнах і в Україні.

Об'єкт і предмет дослідження визначені дисертантом досить чітко, результати дослідження в цілому характеризуються новизною. Для досягнення поставленої мети Б.Г. Безгинський дослідив сучасний стан наукового розроблення та методологічні особливості дослідження кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, здійснив ретроспективний і компаративістський аналіз вітчизняного і зарубіжного законодавства, яке встановлює кримінальну відповідальність за вчинення зазначеного діяння, охарактеризував юридичний склад кримінального правопорушення, передбаченого статтею 368-5 КК України, та особливості його кваліфікації, а також охарактеризував передбачене КК України покарання за вчинення незаконного збагачення та надав рекомендації щодо удосконалення законодавства у цій сфері задля підвищення ефективності правозастосовної практики.

Результати проведеного автором наукового дослідження загалом дали змогу здобувачу вирішити окреслену проблему, яка в цілому полягає у розробці пропозицій щодо вдосконалення окремих положень кримінального законодавства, спрямовані на підвищення ефективності правозастосовної практики в зазначеній сфері.

Усе вищенаведене свідчить про високий рівень обізнаності дисертанта у питаннях, які стосуються досліджуваної проблеми, та забезпечує належний рівень обґрунтованості зроблених висновків.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Дисертація за характером і змістом досліджених автором питань, без будь-яких сумнівів, є першою в Україні комплексною і системною науково-дослідною працею, що присвячена удосконаленню сучасних кримінально-правових засад протидії та запобігання незаконному збагаченню особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, під час виконання ними службових обов'язків та після припинення ними службової діяльності. На підставі проведеного дослідження автором сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, нових у концептуальному плані та важливих для правозастосовної діяльності.

Дисертантом, зокрема, вперше науково обґрунтовано та запропоновано суттєві зміни до закону про кримінальну відповідальність в частині встановлення за незаконне збагачення такого додаткового виду покарання як конфіскація активів із доповненням, окрім самої санкції статті 368-5 КК України, Загальної частини КК України відповідною новою статтею 59-1 із назвою «Конфіскація активів».

Теоретично важливими є удосконалення автором підходів щодо визначення та розмежування понять «незаконне збагачення» та «набуття активів», що є базовими для проведеного дослідження.

Спираючись на низку наукових положень і практику правозастосування, здобувач удосконалив критерії щодо розмежування кримінального правопорушення, передбаченого статтею 368-5 КК України, від протиправних діянь, що передбачені статтями 366-2, 366-3, 368, 369-2 та частиною другою статті 191 КК України, а також окреслив власний підхід до правил кваліфікації цього кримінального правопорушення.

Зрештою дисертантом сформульовано авторські пропозиції щодо удосконалення законодавства у досліджуваній сфері.

Усі зазначені положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни, достатньо повно розкриті у дисертації та опублікованих автором

науково-дослідних роботах, які, без сумніву, є певним внеском у вітчизняну юридичну науку.

Імпонує наукова активність дисертанта, яка проявилась у публікації **21** праці у різних наукових виданнях. Основні положення та висновки дослідження викладено автором у **чотирьох** наукових виданнях України, **трьох** зарубіжних наукових виданнях, а також низка інших робіт, включаючи матеріали відповідних науково-практичних конференцій.

Водночас, як і в будь-якій іншій праці такого характеру, окремі *положення дисертації є дискусійними та викликають певні зауваження*, що потребують додаткової аргументації.

1. У вступній частині автор зазначає, що *«Метою дослідження є повноцінне та комплексне з'ясування питань кримінальної відповідальності ...»* (С. 18). Хоча наведені дисертантом положення в цілому вірно окреслюють спрямованість його наукового пошуку, однак вживання словосполучень *«повноцінне з'ясування»* чи *«комплексне з'ясування»* як формулювання мети, означає не саму мету, а певний процес, підхід чи метод досягнення відповідного результату.

Крім того, далі автор сформулював частину більш прийнятної для сприйняття формулювання мети, що полягає у: *«розробленні пропозицій щодо вдосконалення окремих положень кримінального законодавства, що спрямовані на підвищення ефективності правозастосовної практики»*. Наведені положення щодо мети дослідження є надто широкими та не корелюються з предметом дослідження. На мою думку, в цьому випадку було б достатнім дописати конкретну сферу правового регулювання, яку дисертант бажав би удосконалити.

2. Репрезентативність будь-якого дослідження багато в чому залежить від правильності обрання відповідних методологічних інструментів, здатних призвести до отримання нового наукового знання. Тому вельми важливим є той дослідницький інструментарій, що створює методологічні засади наукового пошуку. В роботі не завжди дотримується цей важливий принцип.

Отже, висловлю зауваження стосовно методологічного блоку дослідницького процесу. Так, при викладенні методології дослідження автором згадуються загальнонаукові та спеціально-наукові методи (*історичний, діалектичний, описовий, порівняльно-правовий, догматичний методи, індукції, дедукції тощо*). *Перш за все*, на жаль, автором не згадується про використання такого методу, як *герменевтичний*, застосування якого дає змогу з'ясувати зміст і сутність не тільки певних понять (дефініцій), як це впливає із застосованого автором *методу аналізу словникових визначень*, але і правових текстів та нормативно-правових актів щодо досліджуваних правовідносин. *По-друге*, у роботі некоректно використаний діалектичний метод. Принаймні не варто «витрачати» його потенціал як всезагального інструменту на встановлення лише окремих аспектів явища: *«у ході дослідження кримінально-правових понять в контексті кримінальної відповідальності за незаконне збагачення»* (С. 18).

3. Автор, використовуючи заявлений у «методологічному блоці» порівняльно-правовий метод (С. 20), небезпідставно розглядає законодавство певної кількості зарубіжних держав у частині наявності досвіду, що стосується предмету дисертаційного дослідження. Тут є і держави-члени ЄС, Китай, Монголія, країни Африки, Перу, деякі держави пострадянського простору тощо. Проте, на сторінках дисертації мені так і не вдалося віднайти критерії, за якими дисертант обрав для проведення дослідження саме ці держави, а не якісь інші.

Крім того, потребує додаткового пояснення що саме було досягнуто Б.Г. Безгинським таким доволі ґрунтовним порівняльно-правовим аналізом, оскільки узагальнений висновок, що міститься наприкінці першого розділу дисертації з переліком суто юридичних ознак складу схожого із досліджуваним кримінальним правопорушенням, (С. 68) не розкриває бажаного результату цієї частини дослідження. Річ у тім, що здобувач дослідив, порівняв, виявив особливості законодавства різних країн. Однак, результату цього дослідження мною не помічено. Для чого таке порівняння робилося? Чи є «українська модель» такою, що її можуть запозичити інші держави, або можливо Україною може бути взято за основу деякі зарубіжні підходи? Дисертантом, на жаль, не

узагальнено цей аспект проблеми, а тому йому варто більше детально розкрити його під час прилюдного захисту.

4. Варто відзначити, що з усього базового для дослідження розділу 2, в якому розкривається юридична характеристика складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 368-5 КК України, найбільш «слабким» підрозділом є той, що присвячений характеристиці об'єкта цього кримінального правопорушення.

Дисертант доволі самовпевнено визначає на декількох сторінках про те, що *«родовим об'єктом незаконного збагачення є суспільні відносини у сфері забезпечення належної службової діяльності визначених суб'єктів ...»* (С. 71), *«видовим об'єктом – суспільні відносини, що становлять правильну роботу державного апарату й апарату органів місцевого самоврядування, державних чи комунальних підприємств, установ чи організацій»* (С. 73) та *«основним безпосереднім об'єктом незаконного збагачення вважаємо суспільні відносини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної ...»* (С. 73-74) тощо. Не заперечуючи щодо змісту цих тверджень дисертанта, на превеликий жаль доводиться констатувати, що вони нічим не обґрунтовані та мають простий декларативний характер. Дисертанту варто було б на сторінках дисертації викласти відповідний науково-дослідний аналіз, за результатами якого від дійшов до того, що, наприклад, саме *«правильна робота»* є складовою видового об'єкта, а не, припустімо, *«належна праця»*.

5. У дисертації мають місце стилістичні та орфографічні неточності й опечатки, які, подекуди, відіграють доволі суттєве значення. Зокрема, у запропонованій авторській редакції статті 368-5 КК України дисертантом допущено пунктуаційну помилку (відсутня кома), що певним чином впливає на праворозуміння та сумнівне сприйняття базового поняття *«набуття активів»*.

Однак, зазначені вище зауваження носять рекомендаційний та дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, а також можуть бути враховані її автором у майбутніх наукових дослідженнях.

На підставі вищенаведеного вважаю, що дисертація **БЕЗГИНСЬКОГО Богдана Георгійовича** на тему: «Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в Україні»:

– за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»;

– є завершеною, самостійною кваліфікованою науковою працею, що містить науково обґрунтовані результати проведених автором досліджень, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для юридичної науки;

– відповідає вимогам, визначеним Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 261 (із змінами), та наказу МОН від 12.01.2017 № 40 щодо оформлення дисертацій;

– дисертант – Безгинський Богдан Георгійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за обраною спеціальністю.

Офіційний опонент –

Професор кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Національна академія управління»

доктор юрид. наук, доцент

Юрій КУРИЛЮК

